

Verslag: Expertmeeting ‘Slimme handhaving in de sociale zekerheid’

Op 26 oktober 2016 heeft de onderzoeksgroep ‘Handhaving van onderop’ (Rijksuniversiteit Groningen i.s.m. Instituut Gak) een drukbezochte expertmeeting georganiseerd met de titel ‘Slimme handhaving in de sociale zekerheid: een ontmoeting tussen praktijk en wetenschap’. De bijeenkomst vond plaats in stadscafé De Observant in Amersfoort. Dit is een korte impressie van de expertmeeting met verwijzingen naar de factsheet en de presentaties; een uitgebreider inhoudelijk verslag wordt later gepubliceerd.

Tijdens de expertmeeting werden de tussentijdse resultaten gepresenteerd van een onderzoeksproject (2014-2018) naar handhaving in de sociale zekerheid. In dit onderzoek worden verschillende handhavingstijlen en hun effecten geanalyseerd en wordt een model voor effectieve handhaving ontwikkeld. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van een landelijke enquête onder ruim 1.300 uitkeringsgerechtigden en casestudies bij verschillende uitvoeringsinstanties.

Enkele voorlopige bevindingen van het onderzoek zijn samengevat in een factsheet. Deze factsheet vindt u in de bijlagen. Daarnaast vindt u ook de presentaties van de onderzoekers in de bijlagen.

Tijdens deze expertmeeting gingen de onderzoekers in gesprek met ruim 75 professionals uit de sociale zekerheid, waaronder medewerkers van verschillende uitvoeringsinstanties (Sociale Dienst, UWV, SVB) en gemeenten, advocaten, adviseurs, en leden van diverse Cliëntenraden. Centrale vragen waren hierbij: in hoeverre sluiten onze voorlopige bevindingen aan bij ervaringen uit de praktijk? Welke onderwerpen verdienen in het onderzoek nog meer aandacht? En wat zijn belangrijke *do's* en *don'ts* voor slimme handhaving? Dit leidde tot een levendige discussie die veel waardevolle inzichten heeft opgeleverd voor het vervolgonderzoek en voor de handhavingpraktijk.

Na een korte introductie van het onderzoek door Marc Hertogh (RuG), volgden drie tafelgesprekken waarbij steeds een lid van de onderzoeksgroep in gesprek ging met een aantal gasten. Tijdens deze gesprekken werd ook de zaal uitgenodigd om mee te praten.

Bij het eerste tafelgesprek gaf Paulien de Winter (RuG) een toelichting bij de belangrijkste onderzoeksresultaten over het thema ‘Handhavingstijlen’. Hieruit bleek onder meer dat WW-ers en Bijstandsgerechtigden het optreden van hun uitvoeringsinstantie vaker omschrijven als ‘sanctionering’ dan als ‘overreding’. Het optreden van het UWV en de Sociale Dienst wordt ook meer als ‘politieagent’ en minder als ‘begeleider’ ervaren. Op deze resultaten werd vervolgens gereageerd door Arjan Schonewille (Werkplein Drentsche Aa) en Hans Alderkamp (Cliëntenraad SoZaWe Groningen). Zij onderschreven het beeld dat veel uitkeringsgerechtigden het overheidsoptreden als bijzonder streng kunnen ervaren; maar zij vroegen ook aandacht voor de grote onderlinge verschillen tussen individuele UWV's en Sociale Diensten.

Bij het tweede tafelgesprek gaf Heleen Weyers (RuG) een toelichting bij de belangrijkste onderzoeksresultaten over het thema ‘Naleving en fraude’. Zij liet onder meer zien dat het (zelf gerapporteerde) nalevingniveau onder uitkeringsgerechtigden vrij hoog is en dat er relatief weinig waarschuwingen en boetes worden uitgedeeld. Willem Weerd (ISD Noordoost) en Rens van

Waardenberg (Cliëntenraad UWV) plaatsten deze bevindingen in een breder perspectief. Zij bevestigden het algemene beeld uit de enquête; maar zij plaatsten ook een aantal kritische kanttekeningen bij het feit dat het onderzoek is gebaseerd op zelf gerapporteerde cijfers. Er werd bovendien aandacht gevraagd voor het feit dat het – bijvoorbeeld gelet op hun persoonlijke situatie – voor sommige uitkeringsgerechtigden waarschijnlijk makkelijker is om zich aan alle regels te houden dan voor anderen.

Bij het derde tafelgesprek gaven Willem Bantema (RuG) en Marc Hertogh (RuG) een toelichting bij de belangrijkste onderzoeksresultaten over het thema 'Slimme handhaving'. Zie lieten zien dat het effect van handhaving niet alleen wordt bepaald door de hoogte van de boete of de ervaren pakkans, maar ook door: het contact met de burger, het draagvlak onder burgers en het profiel van burgers. Hun voorlopige conclusie was dat sanctionerende handhaving op termijn waarschijnlijk contraproductief is; en dat daarom een overredingsstijl meestal de voorkeur verdient. Op deze resultaten werd gereageerd door Jaap Dijkema (ISD Noordoost) en Gijsbert Vonk (RuG). Zij plaatsten kritische kanttekeningen bij de 'verharding' van het handhavingsklimaat. Daarnaast benadrukten zij het grote belang van goede communicatie bij 'slimme handhaving', waarbij ook wordt gelet op het specifieke profiel van uitkeringsgerechtigden.

Tot slot maakte Heinrich Winter (RuG) de balans op van de middag en werden alle deelnemers uitgenodigd om suggesties aan te dragen voor het vervolgonderzoek. Hierbij werd onder meer aandacht gevraagd voor lokale verschillen bij de handhaving, de rol van wijkteams, en mogelijke parallellen met eerder onderzoek naar *nudging*. Ten slotte was de oproep aan de onderzoekers om na te denken over manieren waarop de uitkomsten van het onderzoek kunnen worden gebruikt als signaal aan de wetgever.

De middag werd afgesloten met een borrel.

Een sfeerimpressie van de Expertmeeting vindt u in de bijlagen.

Meer informatie

Internet: www.handhavingvanonderop.nl

Email: handhavingvanonderop@gmail.com